

ביאורים

בתחילת הפרק הזכיר המהר"ל קבוצת אנשים שאינם מסוגלים להבין שלמצוות יש השפעה רוחנית על האדם. בהבדל חד מהם, הרמב"ם אינו שולל את ההשפעה האלוהית של המצוות, אלא טובר שברוב המצוות ניתן להבין גם טעם שכלי.

הרמב"ם טובר שהמצוות ניתנו עם טעם וסיבה, ולא כמו גזרת מלך שניתנת באופן שרירותי על פי רצון המלך בלבד. את דברי המשנה שהמהר"ל מביא כאן דוחה הרמב"ם בטענה שזו מחלוקת חכמים, והוא טובר כדעה שניתן ללמוד טעמי מצוות.

בכל זאת חולק המהר"ל על דברי הרמב"ם, משני טעמים. הטעם הראשון הוא הקושיה שמציב המהר"ל, מדוע לומר שיש חולקים על משנה שנשנתה ללא מחלוקת, האמוראים בגמרא דנו בדבריה והסבירו אותה, ולא הזכירו שיש חולק על כך. הטעם השני נעוץ במחלוקת עקרונית בין הרמב"ם לבין המהר"ל. הרמב"ם דוחה את השיטה שרואה במצוות מעשים ללא כוונה מסוימת ורואה בה פחיתות, ומאשים את מי שהולך בדרך כזו שהוא מרומם את האדם יותר מהקב"ה חס וחלילה. שהרי האדם פועל על פי כוונה, בעוד שבמצוות ה' אין תועלת לפי שיטתם. לכן אומר הרמב"ם שודאי יש במצוות התורה גם טעם וכוונה (עיין מורה נבוכים חלק ג, פרקים כו, לא).

המהר"ל מסביר את הדברים אחרת לחלוטין. כשחז"ל אומרים שאין למצוות טעם כוונתם היא שאין להן טעם אנושי ולא שאין להן משמעות חלילה. טעמי המצוות אינם על פי מידת המוסר האנושית שלנו, אלא יש להן סיבה עליונה, סיבה אלוהית. אנחנו לא יודעים להכיל את הנפלאות הגנוזות בכל מצווה כי לכלים האנושיים שלנו אין היכולת הזו, אנו אומדים את הכול באמת איש, בעזרת השכל והחושים המוגבלים שלנו. ודאי שלכל מצווה יש סיבה וטעם, אלא שהם גבוהים הרבה יותר מכל סיבה שנמדוד בשכל האנושי.

הרחבות

• יישוב דברי הרמב"ם

האמת, כי יש להפליא הפלא ופלא על דברים אלו. המהר"ל הקשה על דברי הרמב"ם כיצד הוא אומר שטעם מצוות שילוח הקן הוא להקנות באדם את מידת הרחמים, הרי דבריו סותרים משנה מפורשת האומרת שמידותיו של הקב"ה אינן רחמים?! על תמיהת המהר"ל יש להוסיף שהרמב"ם לכאורה סותר את עצמו, שכן ב"יד החזקה" פסק כמשנה זו וכתב: "מי שאמר בתחנונים מי שריחם על קן ציפור שלא ליקח חיים... ירחם עלינו וכיוצא בענין זה - משתקין אותו, מפני שמצוות אלו גזרת הכתוב הן ואינן רחמים, שאילו היו מפני רחמים לא היה מתיר לנו שחיטה כל עיקר..." [הלכות תפילה וברכת כהנים ט, ז].

התוספות יום טוב יישב את דברי הרמב"ם באופן שבו מתורצות שתי השאלות. הרמב"ם לומד שהמשנה אוסרת לדרוש את טעמי המצוות דווקא בדרך של תפילה ותחנונים. אדם האומר בתפילתו "מי שריחם על הציפור, הוא ירחם עלינו", כביכול מכריע שטעם המצווה היא שהקב"ה רוצה לקבוע בנו רחמים. הוא קובע שה' מרחם על הציפור, ומבקש שירחם גם עליו. אולם אין כל מניעה לדרוש את טעמי המצווה בתור סברה אפשרית. [ברכות ה, ג]. וכן כתב הרב צבי יהודה בשם הרב קוק: "אין המשנה פוסלת כלל... את נתינת הטעם למצווה זו... כי הטעם הזה כשהוא לעצמו בודאי ניתן להיאמר בתור הסברה אפשרית למצוות ה'" [הקדמה לעולת רביה עמוד י].

יד המלך מדייק מלשון הרמב"ם כהסברו של התוספות יום טוב. הרמב"ם בדרך כלל אינו משנה מלשון התלמוד, אולם כאן הוא הוסיף מילה שלא כתובה במשנה "מי שאמר בתחנונים" [הלכות תפילה שם].

שאלות לדין

לפי דברי הרמב"ם, האם היום אנו צריכים לחפש הזדמנות לקיים את מצוות שילוח הקן? 'וְכַל שֶׁפָּן דְּבָרָא שֶׁהוּא מְגִיעַ לְאִמּוּנָה' למה קשה יותר לומר שחכמים נחלקו בדבר שנוגע ביסודות האמונה?

דעת הרמב"ם
בטעם מצוות
שילוח הקן

וְהַרְמַבְּ"ם זָכְרוֹנוּ לְבָרְכָה קֶתֶב בְּסֵפֶר מוֹרָה נְבוּכִים (ח"ג פמ"ח) כִּי טַעַם שְׁלִיחַ הַקֵּן, כִּי הִבְיָצִים שְׁשׁוֹכְבֵי אֶמֶס עֲלֵיהֶם, וְהֶאֱפָרוּחִים הַצְּרִיכִים לְאֶמֶס, עַל הָרֵב אֵינֶם רְאוּיִים לְאֶכִּילָהּ וְכוּ'. וְעַל הָרֵב יִהְיֶה סִבָּה לְהִנִּיחַ הַכֵּל. כִּי מֵה שְׁלֹקֶח בְּרֵב הַפְּעָמִים, אֵינּוּ רְאוּיִים לְאֶכִּילָהּ. וְאִם אֵלּוּ הַצְּעָרִים הַנִּפְשִׁים חָסָה הַתּוֹרָה עֲלֵיהֶם בְּבִהּמוֹת וְעוֹפוֹת, כֵּל שֶׁכֵּן בְּבִנֵי אָדָם. וְלֹא תִקְשֶׁה עַל אֶמֶרְם (ברכות פ"ה מ"ג): הָאֹמֵר עַל קֵן צְפוּר יִגְיעוּ רַחֲמֵיךָ וְכוּ', כִּי הוּא לְאֶחָד מִשְׁתֵּי דְעוֹת^ו אֲשֶׁר זָכְרָנוּ. רְצָה לֹמֵר, דַּעַת מִי שְׁחֹשֵׁב שְׂאִין טַעַם לְתוֹרָה אֵלּא רְצוֹן הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ. וְאִנְחָנוּ נִמְשַׁכְנוּ אַחַר הַדְּעָה הַשְּׁנִיָּה² עַד כָּאן.

דחיית שיטת
הרמב"ם

האמת, כי יש להפליא הפלא ופלא על דברים אלו. לומר על משנה שנויה בלי מחלוקת, וגם היא שנויה בלשונה במסכת מגילה (כה, א), והאמוראים פְּרִשׁוּהָ בְּטַעֲמָא. וְלֹא רְאוּנוּ לְאֵל שְׁמַעְנוּ פֹּה וּמִצְפָּצֶף נִגְדָה, וְלֹמֵר עַל הַכֵּל שְׂאִינוּ הַלְכָה?! וְכֵל שֶׁכֵּן דְּבָרָא שֶׁהוּא מְגִיעַ לְאִמּוּנָה³.

הרמב"ם במורה הנבוכים כתב בביאור מצוות שילוח הקן כי הביצים שהאם שוכבת עליהן, וכן האפרוחים הקטנים הצריכים עדיין את אמם, על פי רוב אין בהם תועלת לאדם, כי ברוב הפעמים אינם ראויים לאכילה, אבל הציפור האם מצטערת על ביציה ואפרוחיה הנלקחים ממנה. התורה צוה לשלח את האם, כי היא חסה על צערה של הציפור, ואם על צערם של בעלי חיים חסה התורה, כל שכן שעל צערם של בני אדם צריך לחסו. ממשיך הרמב"ם ואומר, ואם תקשה עלי מהמשנה האומרת על קן צפור יגיעו רחמיו, ¹שמשמע ממנה שאין טעם מצוות שילוח הקן מפני רחמנות, אומר לך, כי משנה זו שנויה לפי התפיסה האומרת שאין טעמים למצוות, אלא הכל רצון ה', אבל כבר כתבתי ²שלדעתי התפיסה השנייה, זו האומרת שלכל מצוה יש טעם, היא הנכונה.

דברי הרמב"ם הללו תמוהים מאוד. כיצד ניתן לומר על משנה, ששנויה ללא כל חולק, ולא זו בלבד אלא היא שנויה כלשונה פעם נוספת במסכת מגילה, והאמוראים פירשו את טעמה של משנה זו, ולא ראינו ולא שמענו מי שחולק עליה, כיצד ניתן לומר עליה שהיא אינה הלכה פסוקה? ³ובודאי עניין המצוות, שהוא שייך ליסודות האמונה, לא יתכן לומר שנחלקו בו חכמים.

וְעַל הָרֵב וְכוּ' - ברוב הפעמים ראוי שיניח את האפרוחים ואת הביצים ולא יקחם. משתֵּי דְעוֹת - הרמב"ם מביא קודם לכן שתי דעות לשאלה אם ישנו טעם למצוות.]

